

אכן, כתב הריצב"א (מובא בתוס' ל: ד"ה לא. ובעוד מקומות), שבכלל 'בת אחת' נחשב כל דבר מידי, אפילו אם אינו בא כאחד ממש. כגון: רגע פעולת הבליעה ורגע הנאתו שלאחר הבליעה. או: פעולת נגיעת סכין החותך דבר מה, עם רגע היות הדבר חתוך.

הגאון רבי עקיבא איגר (מובא בחידושו לא:): כתב לחדש, שאף קלב"מ בזמן המעשה של 'תנאי החיוב' הממוני — פוטר. היינו, אדם העושה פעולה המחייבת עונש חמור, ואותה פעולה, יש צורך שיעשה כדי לחייבו ממון ואם לא יעשה ייפטר מממון, אף על פי שרגע החיוב הממוני חל רק לאחר זמן — פטור, משום שחיוב המיתה פוטר את כל חיובי הממון המותנים במעשה זה שעושהו בעת חיובו מיתה. ובזה יישב דין קלב"מ באונס את הנערה, אף על פי שבעונש החמור מתחייב בהעראה, ואילו קנס אינו מתחייב אלא בגמר ביאה, אך לפי שההעראה היא תנאי בחיוב הקנס — פטור מממון, כאילו לא הערה. האחרונים האריכו לרדן בחידוש זה. (וע"ע שו"ת אחיעזר ח"א יח; בית זבול ח"ב ב; קובץ ענינים לגרא"ו — חולין קמא. וע"ע במובא להלן לד:).

ממון לזה ונפשות לזה

אם חיוב המיתה וחיוב הממון נובעים ממעשים שאינם קשורים לאדם אחד — דנו הראשונים (על פי הסוגיות בסנהדרין י וב"ק לד) אם אומרים קלב"מ. ויש בדבר שיטות שונות בראשונים וכמה חילוקי דינים. (ע' רש"י ותוס' ריש דף לא, בשם ר"ת וריב"א).

ספק קלב"מ

יש שדייקו מדברי רש"י במסכת בבא קמא (לה). שאין אומרים 'קם ליה בדרבה מיניה' כשיש ספק אם מחויב מיתה. אלא חייב בתשלומין (קובץ שיעורים פד. הוכחתו מדברי הגרעק"א — דחאה בספר הר צבי, שלא דיבר הגרעק"א אלא בחיוב מיתה דקנאים פוגעים בו, שהוא מצד המיתה בפועל — בזה אין קלב"מ בספק, משא"כ בחיוב מיתה שמוצד עיקר הדין, כיון שהחיוב הוא שפוטר ממון ולא אפשרות המיתה בפועל, הוא הדין בספק פטור מממון. ובמה שדן בקוב"ש על ספק קלב"מ בחייבי כריתות — ע"ע באילת השחר). וכן צידד ה'פרי מגדים' (בפתיחה הכוללת להלכות שבת), שהעושה בשבת מלאכה שספק לנו אם מחויב סקילה עליה — אם הזיק באותו זמן, אפשר שחייב לשלם. ואין לדמותו לחייבי מיתות שוגגין, ששם אם היתה התראה היה מתחייב מיתה, אבל בספק — אין חיוב מיתה כלל. (עוד על ספק קלב"מ — ע' חדושי הגרש"ק — ב"ק סי' ל. ובהר צבי שם דף לה).

קלב"מ בנכרי

גוי שנתחייב מיתה וממון — האם אומרים בו 'קם ליה בדרבה מיניה'? מחלוקת הראשונים. (רש"י ותוס' עירובין סב. ובבאור מחלוקתם — ע' שיעורי הגר"ח שמואלביץ זצ"ל — פסחים תשכ"ט, ב ג; תשל"ג, ג. וע"ע רעק"א גטין נג; אחיעזר ח"ג לו, ג).

דף לב

'והא איכא בושת ופגם? — בשוטה. והא איכא צערא? — במפותה' — ועתה אין צריך להעמיד בשוטה, אלא אף בפיקחת פטור מבושת ופגם וצער, שהרי העמידו בבוגרת שהממון שלה ולא של אביה, והרי מחלה לו על תשלומיו. (עפ"י רש"י. וע' גם רמב"ם (נערה ב, י-יא); שו"ת מהרי"ק (קסז) ועוד]. ורש"י פירש לפי שמפותה אין לה צער ולא הזכיר שמוחלת כמו שכתב בבושת ופגם. ואמנם היה יכול לומר גם לגבי צער אלא שהאמת קאמר).

זואי ממונא לקולא, שכן הותר מכללו בבית דין' — ואם תאמר, מדוע לא אמרו שהותר מכללו באב המכה את בנו ורב את תלמידו, וכן אומן המקיז דם או מצות מילה — יש לומר שבכל אלו כיון שהם לצורך תיקון שלהבא, אינם בכלל חובל, מה שאין כן עונשי בית דין שהם אלשעבר, לכך נחשבים 'חבלה' אלא שהותרה מכללה. (עפ"י קובץ שעורים לעיל אות צב).

בסגנון דומה: כל שאר הדברים הנם הכאות וחבלות לטובת הנחבל, מה שאין כן מלקות אינן אלא לתועלת אחרים, למען ישמעו וייראו, שהרי אפילו עשה תשובה גמורה אינו נפטר ממלקות, הלכך בכלל חבלה הן. (עפ"י בית ישי י.א. וע"ש לענין הכאה לאפרושי מאיסורא, אם בכלל 'חבלה' היא. וע"ע באגרות משה חו"מ ח"א ג; 'חדושי הגר"ח על הש"ס').

ובשיטה מקובצת פירש קולת 'הותר מכללו בבית דין' — ממה שלא חשו שמא יוסיף על ההכאות המחויבות ויפגע בלאו ד'פן יוסיף'. וע"ע בספר דבר אברהם (ח"ג א) שדן אם דבר שלא נאסר מעיקרא נכלל בגדר 'הותר מכללו' אם לאו, והעיר בין השאר מסוגיתנו. ועיין עוד שם (בח"ב כ, טז בהגהה), שביאר מדוע לא נקטו בגמרא הותר מכללו ברציעת עבד עברי' וושם — בניגוד לכל הנ"ל — אין הרציעה לצורך תיקון]. ופירש שלפי הדעה שרשאי אדם לחבול בעצמו, גם אם נחבל על ידי אחרים ברצונו אינו בלאו ד'פן יוסיף' ונמצא שאין כאן איסור כלל, משא"כ מלקות בית דין הנעשות שלא ברצונו).

(ע"ב) רבי יוחנן אמר: אפילו תימא אחותו נערה כאן שהתרו בו כאן שלא התרו בו. אלמא קסבר

רבי יוחנן כל היכא דאיכא ממון ומלקות ואתרו ביה, מילקא לקי ממונא לא משלם' — הקשו אחרונים, לפי מה שכתב הרמב"ם (חובל ומזיק ד, ט) שהחובל בחבירו ונתחייב לו ממון נפטר הוא מכל מלקות, גם משום לאו אחר שעשה בחבלתו, כגון שחבל ביום הכפורים — משלם ואינו לוקה, אם כן הלא האונס חייב בושת ופגם כשאר חובל בחברו, ומדוע לא ייפטר מן המלקות. (כן הקשה בהפלאה ובספר תרומת הכרי, וכן כיוון המנחת-חינוך מט, ע"ש תירוצם. וע' בספר בית ישי (פח הערה א) במה שהעיר על סברתם).

וכתב בחזון-איש (קלה) שעל כרחנו צריך לומר שהמאנס יצא מדין חובל הכללי. ובשו"ת אחיעזר (ח"א כא, ט) ביאר שלא אמר הרמב"ם שאינו לוקה אלא בלאו החובל, שהוא לאו הניתן לתשלומין, אבל משום לאו אחר כגון יום הכפורים או אחותו — לוקה, שהרי לא יתוקן על ידי התשלומין, [וכן נסתייע מדברי רבנו ירוחם (ח"ב נתיב לא). ורק לעולא אמרו בגמרא שמשלם בושת ופגם ואינו לוקה משום שלדבריו בכל מקום משלם ואינו לוקה, גם בלאו שאינו ניתן לתשלומין]. (משה ומתן נוסף ובאור שיטת הרמב"ם בחובל ביום הכפורים — ע' בחזו"א שם; הר צבי; בית ישי פח).

דף לג

'מתקיף לה אביי וניתרי בהו בתוך כדי דבור' — ואין לחוש שיחזרו מעדותם אם היא עדות אמת, כשנתרה בהם תוך כדי דבור. [ויש לומר שרבא שרבר שאף בזה יש לחוש שיפרשו. וע' בהגהות מצפה איתן].

'אי סלקא דעתך עדים זוממין צריכין התראה כי לא מתרינן בהו לא קטלינן להו, מי איכא מידי דאינהו בעו קטיל בלא התראה ואינהו בעו התראה, הא בעינן ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו וליכא' — ב'קובץ שעורים' (אותיות קו-קח) פירש (עפ"י דעת הרמב"ם) שאין כאן נתינת טעם אלא הוכחה — כי גדר העונש 'כאשר זמם' לעדים זוממין שאמרה תורה, אינו כשאר ענשים הבאים על מעשה-העבירה, כי בעדים זוממים אין 'מעשה' המחייב (כמו שאמרו בסנהדרין סה), והוא הטעם לכך שאין צריך התראה, שהרי אין חיובם על מעשה מסוים עד שנצריך להתרות עליו, אלא שגזרה תורה שהעדים